

zich er hooguit door inspireren. Op een ander niveau zetten zij de discussie gewoon voort. Met het NIEUW BW in de hand kunnen ze laten zien wat ze waard zijn. Weg met de wetgeschiedenis? Wie weet, in elk geval: leve de democratie!

J. Renkema

Het NIEUW BW als kladtekst¹

- Is het met het taalgebruik in het NIEUW BW werkelijk zo slecht gesteld? – Ja.
- Is het taalgebruik in de rechtswetenschap slechter dan in andere wetenschappen? – Nee hoor.
- Had het beter gekund in het NIEUW BW? – Ja zeker, maar nu is het te laat.
- Hoe moet het dan? Zo snel mogelijk beginnen aan een VH-NIEUW BW! (VH staat voor volledig herzien.)

De lezer zij gewaarschuwd. In dit artikel is een tekstwetenschapper aan het woord die niet gehinderd wordt door juridische kennis van zaken (in dit geval juist niet-stoffelijke objecten). Vanuit lekenperspectief is een poging gedaan het wetboek te lezen. Eerst een lange aanloop, want er is moed voor nodig.

1. Drie opmerkingen vooraf

1.1. De jurist en de leek

In discussies over de kloof tussen de jurist en de leek wordt vaak verwezen naar het juridisch taalgebruik. Een treffend voorbeeld is de beschouwing van de Franse cultuurfilosoof Barthes onder de titel 'Dominici, ou le triomphe de la littérature'.² Barthes uit in deze beschouwing zijn woede over het feit dat ongeletterde mensen door de taalkloof tussen rechter en verdachte al zijn veroordeeld, voordat er recht gesproken is. Gaston Dominici, een 75-jarige herder, werd in de jaren vijftig veroordeeld wegens een drievoudige moord. Barthes geeft commentaar op deze geruchtmakende zaak, en betoogt dat de rechters slechts in schijn heldere rechtstaal hanteren. Daarin zijn misschien wel alle begrippen duidelijk gedefinieerd, maar worden personen slechts gezien als objecten. Bovendien gebruiken de rechters klassiek-retorische en literaire technieken waar het ongeletterde 'object' volstrekt weerloos tegenover staat. Barthes besluit zijn commentaar met de aanklacht dat een man van zijn eigen taal werd beroofd en voegt er nog aan toe dat dit altijd de eerste stap is in een gerechtelijke moord.

Dit voorbeeld is om twee redenen bijzonder intrigerend. Ten eerste, in andere beschouwingen over deze rechtszaak wordt er op gewezen dat het hier niet ging om een 'herder' maar om een allerm minst ongeletterde eigenaar van een hofstede. Bovendien werd deze herder schuldig bevonden door een jury die was samengesteld uit de plaatselijke bevolking. Ten tweede, Barthes heeft verzuimd om aan te geven door welk taalgebruik precies de eerste stap werd gezet in een gerechtelijke moord.

Met andere woorden, er bestaat geen consensus over de stelling dat juist het taalgebruik de oorzaak is voor de kloof tussen de jurist en de leek. Het is goed om dit in gedachten te houden bij kritiek op het taalgebruik in juridische teksten.³

1.2. Het nut en het gevaar van vaktermen

In discussies over de moeilijkheidsgraad van teksten wordt vaak de slogan 'vermijd vaktermen' gehanteerd. Toch kan geen enkele wetenschap zonder vaktermen. Vaktermen zijn in feite afkortingen voor wetenschappelijke theorieën. En het

zou de wetenschappelijke informatie-uitwisseling ernstig schaden wanneer theorieën telkens opnieuw moeten worden uitgelegd. Ook is het onvermijdelijk dat vaktermen vaak in verschillende definities worden gebruikt. Het wetenschappelijk bedrijf bestaat voor een belangrijk deel uit competitie tussen theorieën waarmee min of meer dezelfde verschijnselen uit een verschillende invalshoek worden bekeken. Het verschil in invalshoek maakt dat aan, oppervlakkig gezien, dezelfde termen een verschillende inhoud wordt gegeven. Daarom heeft een discussie over de definitie van bijvoorbeeld 'zaken' en 'goederen' eerder met juridische theorie dan met taalgebruik te maken.

Wel is in dit verband een ander verschijnsel van belang, namelijk het gebruik van wetenschappelijke termen die in het alledaags taalgebruik een geheel of gedeeltelijk andere betekenis hebben. Een bekend voorbeeld is het 'zout' in het chemisch laboratorium en het 'zout' in het keukenkastje. Zo ook is er een groot betekenisverschil tussen statistische 'significantie' en het alledaagse woord 'significant'. In de vertaaltheorie staat dit verschijnsel bekend als de valstrik van de faux amis. Bijvoorbeeld 'eventual' voor 'eventueel' of 'scholar-scholier' en 'anxious-angstig'. Wanneer men bijvoorbeeld het begrip 'agressie' uit de context van een psychologische theorie licht, en het woord 'agressie' kiest in een tekst voor een breder publiek, dan maakt men een – misschien wel onvermijdelijke – vertaalfout.

Iets dergelijks zien we ook bij het juridische begrip 'opzet' en het alledaagse woord 'opzet'. Voor een leek is heel moeilijk te begrijpen dat een bevestigend antwoord op de volgende vraag bijdraagt aan het bewijs van 'opzet': 'Kon u in redelijkheid verwachten dat door uw rijgedrag wel eens iemand van het leven kon worden beroofd?' Als iemand redelijkerwijs kan verwachten dat een handeling een bepaald gevolg kan hebben en zich welbewust blootstelt aan de kans op dit gevolg, ook al is het gevolg niet bedoeld, dan is er – alleen juridisch gezien – sprake van '(voorwaardelijke) opzet'. De automobilist in kwestie zou hier misschien liever de woorden 'per ongeluk' gebruiken. Met andere woorden, niet de vakterm is hier het probleem, maar het feit dat juist een alledaags woord als vakterm wordt gebruikt in een heel andere betekenis. En alleen dit laatste verschijnsel zou voorwerp kunnen zijn van taalkritiek.

1.3. De grenzen van taalkritiek

In het artikel van Van Dunné (1988) waarin kritiek wordt geleverd op de taal van het NIEUW BW wordt de opsomming van Fockema Andreae aangehaald als een reeks legitieme verwachtingen die men van het taalgebruik van de wetgever mag hebben. Tot deze verwachtingen behoren o.a.:

- (a) De wet zij kort, en in haar geheel en in hare artikelen.
 - (b) De wet zij helder en duidelijk.
 - (c) De wet zij eenvoudig.
 - (d) De wetgever onthoude zich in het algemeen van casuïstiek en vergete niet, dat elk streven naar volledigheid ijdel is.
 - (e) De wetgever streefde naar een zekere mate van elasticiteit in de voorschriften, en ontneme niet door de vele strakke bepalingen aan de praktijk de vrijheid die zij zo nodig heeft.
- Uit deze wensen spreekt een heel andere visie op taalkritiek dan nu gangbaar is. De hedendaagse taalkritiek richt zich vooral op begrijpelijkheid en aantrekkelijkheid, dus de wensen (b) en (c). Hierbij komt nog dat kritische opmerkingen pas zinvol zijn wanneer kan worden aangetoond dat onge-

1. Met dank aan Jolanda van Dongen, Elles van Happen, Isabelle Hoppenbrouwers en Ijla Morée voor het verzamelen van materiaal.

2. Het gaat hier om het strafrecht, maar er is geen reden om aan te nemen dat de zaker in het burgerlijk recht heel anders liggen.

3. Zie voor andere voorbeelden en voor een institutionele benadering van het verschijnsel rechtstaal mijn inleiding in de tekstwetenschap, Renkema (1987).

veer dezelfde inhoud begrijpelijker of aantrekkelijker geformuleerd had kunnen worden voor het beoogde publiek. Vaak zal dan geconcludeerd moeten worden dat het ondoenlijk is om een moeilijke inhoud voor een breed publiek begrijpelijk te formuleren.

Het gaat dus niet om de vraag of een wet helder en eenvoudig is, maar om de vraag of de wet zo helder en eenvoudig mogelijk is. En wanneer geconstateerd wordt dat een artikel onduidelijk of nodeloos ingewikkeld is geformuleerd, is de criticus ook gehouden om aan te geven waar precies de schoen wringt en hoe een betere formulering kan worden gevonden. Kritiek in de volgende vorm wordt doorgaans als weinig zinvol ervaren. De voorbeelden zijn genomen uit *Kosten en Tekortkomingen van het Nieuw Burgerlijk Wetboek* (blz. 56-58).

(1) Voorbeelden van zinloze taalkritiek

Art. 3.4.3. 8a

Het lezen van dit artikel is geen eenvoudige zaak.

Art. 3.5.13. lid 2

Het is niet eenvoudig vat op dit tweede lid te krijgen.

Art. 3.11.7

De tekst zal niet door een ieder als duidelijk worden ervaren.

Dat het lezen van een artikel geen eenvoudige zaak is, kan ook liggen aan de niet eenvoudige inhoud. En het hoeft volstrekt niet slecht te zijn dat een tekst niet door ieder als duidelijk wordt ervaren. Waar het om gaat, dat is de vraag of ongeveer dezelfde inhoud eenvoudiger en duidelijker had kunnen worden geformuleerd. Maar helaas zijn tot nu toe geen andere formuleringen voorgesteld.

2. Proeven van taalkritiek

Na alle juridische literatuur over het NIEUW BW is het niet meer nodig om aan te tonen dat op het taalgebruik van het NIEUW BW veel valt aan te merken. Zie o.a. Algra (1991) en Van Dunné (1988). Van tekstwetenschappelijke zijde valt nauwelijks nog iets toe te voegen aan de vaststelling dat het wetboek een rommelig geheel vormt, met vaak onduidelijke begripsbepalingen in duistere zinsbouw. Maar juist na zo'n vaststelling komt een tekstwetenschapper in actie. Had het beter gekund, en zo ja hoe? Wij nemen als voorbeeld de eerste artikelen van Boek 3, en we onthouden ons daarbij zo goed mogelijk van inhoudelijke, juridische kwesties. Voor het volgen en beoordelen van de nu volgende kritische opmerkingen is het gewenst de eerste 15 artikelen van Boek 3 door te lezen.

2.1. Exemplarische voorbeelden: Afdeling 3.1.1

Wat onmiddellijk opvalt, is het ontbreken van een nadere structuur per afdeling. In de eerste afdeling lijken nu alle vijftien artikelen hetzelfde gewicht te hebben; ook wordt niet duidelijk waarom ze in deze volgorde staan. In het oude BW viel deze tekortkoming minder op omdat de afdelingen daar vaak kleiner zijn.

Vrij algemeen wordt aangenomen dat een tekst begrijpelijker is wanneer de lezer hulp krijgt aangeboden bij het doorzien van de tekststructuur. Dit kan bijvoorbeeld in de vorm van tussenkopjes die het verband aangeven tussen groepjes artikelen. Tussenkopjes dwingen een auteur ook tot structurering. Problemen bij het achteraf plaatsen van tussenkopjes leggen vaak fouten in de tekstbouw bloot. Dit blijkt ook halverwege de eerste afdeling. Boven art. 2 kan gemakkelijk een tussenkopje worden geplaatst, 'zaken'; ook boven art. 6 is gemakkelijk een kopje te bedenken: 'vermogensrechten'. Maar dan? Hoe is de overgang naar 'natuurlijke vruchten' in

art. 9 te verklaren. Dit artikel hoort voor een deel ook onder het hoofdje 'zaken' thuis. En waarschijnlijk geldt hetzelfde voor art. 10 over registergoederen. Of mag dit laatste artikel ook naar afdeling 2 dat juist als onderwerp 'registergoederen' heeft? Hierna volgen twee losse artikelen over 'goede trouw' (11) en 'redelijkheid en billijkheid' (12). Daarna volgen wel weer twee samenhangende artikelen over 'bevoegdheid'.

In de eerste afdeling blijkt nergens waarom juist deze begripsbepalingen noodzakelijk zijn in een wetboek dat gaat over het vermogensrecht. In feite wordt de lezer al direct in art. 1 op het verkeerde been gezet, met een definitie van 'goederen'. Je zou hier eerder een definitie verwachten over het bereik van vermogensrecht, en een algemeen artikel over kennelijke sleutelbegrippen zoals zaken, vermogensrecht, goede trouw en bevoegdheid. Dan wordt de structuur van deze inleidende afdeling veel doorzichtiger.

Een goed voorbeeld van het verschil tussen het oude BW en het NIEUW BW is de bepaling over gedeelte of bestanddeel van een zaak. Hieronder de desbetreffende artikelen.

(2a) oude versie, art. 556 BW

Al hetgeen door recht van natrekking tot ene zaak behoort, daaronder begrepen de vruchten, zoo wel natuurlijke als die door nijverheid worden verkregen, zoo lang dezelve tak- of wortelvast, of aan den grond gehecht zijn, maakt een gedeelte der zaak uit.

(2b) nieuwe versie, art. 4 (3.1.1.3) NIEUW BW

1. Al hetgeen volgens verkeersopvatting onderdeel van een zaak uitmaakt, is bestanddeel van die zaak.

2. Een zaak die met een hoofdzaak zodanig verbonden wordt dat zij daarvan niet kan worden afgescheiden zonder dat beschadiging van betekenis wordt toegebracht aan een der zaken, wordt bestanddeel van de hoofdzaak.

In de nieuwe versie staan ten minste twee vaagheden. De uitdrukking 'volgens verkeersopvatting' kan verschillend worden geïnterpreteerd; hetzelfde geldt voor 'beschadiging van betekenis'. Als het de bedoeling is van de wetgever om 'een zekere mate van elasticiteit' (zie taalregel e in paragraaf 1.3) in acht te nemen, dan is de formulering geslaagd. Maar geleet op de eis van ondubbelzinnigheid en precisie van wetstaal, is de formulering voor verbetering vatbaar. Omdat verbeteringen hier inhoudelijke kennis vereisen, kan alleen in samenspraak met ter zake kundige juristen een andere formulering worden voorgesteld.

De eerste afdeling is moeilijk leesbaar omdat zonder enige aankondiging begrippen worden geïntroduceerd. Een goed voorbeeld is art. 9 waarin plotseling gesproken wordt over 'natuurlijke vruchten' en 'burgerlijke vruchten'. Hieronder het artikel in extenso, omdat het zo'n aardige illustratie is van het verschijnsel dat een tekst nodeloos ingewikkeld wordt wanneer zaken die bij elkaar horen, niet bij elkaar staan.

(3a) art. 9 (3.1.1.9) NIEUW BW

1. Natuurlijke vruchten zijn zaken die volgens verkeersopvatting als vruchten van andere zaken worden aangemerkt.

2. Burgerlijke vruchten zijn rechten die volgens verkeersopvatting als vruchten van goederen worden aangemerkt.

3. De afzonderlijke termijnen van een lijfrente gelden als vruchten van het recht op de lijfrente.

4. Een natuurlijke vrucht wordt een zelfstandige zaak door haar afscheiding, een burgerlijke vrucht een zelfstandig recht door haar opeisbaar worden.

De indeling van dit artikel suggereert vier gelijkwaardige delen. Pas in het vierde lid blijkt dat het om twee soorten vruchten gaat; een tweedeling ligt dan ook meer voor de hand. Dan komen de opmerkingen onder lid 4 over het zelfstandig worden van natuurlijke en burgerlijke vruchten op de plaats waar ze thuishoren. Ook uit lid 3 blijkt dat de indeling uit balans is. Kennelijk gaat het hier om een bijzonder soort burgerlijke vruchten; dit lid hoort dan bij lid 2.⁴ In de volgende herschrijving is de informatie anders gerangschikt.

4. Uit dit voorbeeld, en ook uit ander, blijkt hoezeer samenwerking tussen een tekstwetenschapper en een jurist noodzakelijk is. Een tekst kan nooit verbeterd worden zonder grondige kennis van de inhoud.

(3b) art. 9 (herziene versie)

9a. Natuurlijke vruchten zijn zaken die volgens verkeersopvatting als vruchten van andere zaken worden aangemerkt. De natuurlijke vruchten worden zelfstandige zaken door afscheiding.

9b. Burgerlijke vruchten zijn rechten die volgens verkeersopvatting als vruchten van goederen worden aangemerkt. Ook de afzonderlijke termijnen van een lijfrente worden hiertoe gerekend. De burgerlijke vruchten worden zelfstandige rechten door het opeisbaar worden.

Doordat de informatie-eenheden over hetzelfde onderwerp bij elkaar staan, is de tekst nu beter leesbaar. Eén inhoudelijk probleem kon hier niet worden opgelost. Tot de categorie 'goederen' behoren blijkens art. 1 ook 'zaken'. Dit betekent dat 'natuurlijke vruchten' in feite een speciale categorie 'burgerlijke vruchten' zijn. Het zou dan ook beter zijn om eerst de burgerlijke vruchten te noemen, of om burgerlijke vruchten te omschrijven als vruchten van vermogensrechten, dan wel: van andere goederen dan zaken.

Uit de eerste afdeling van Boek 3 blijkt ook hoe weinig reëel de uitspraak is dat een ieder geacht wordt de wet of het recht te kennen. Een goed voorbeeld hiervan is de tweede zin van art. 11.

(4) art. 11 (3.1.1.12) tweede zin

Onmogelijkheid van onderzoek belet niet dat degene die goede reden tot twijfel had, aangemerkt wordt als iemand die de feiten of het recht behoorde te kennen.

Een klein vooronderzoek met deze en andere artikelen had naar alle waarschijnlijkheid uitgewezen dat er buiten ter zake zeer deskundige juristen nauwelijks iemand te vinden is die aan deze zin enige 'zin' kan toekennen.

2.2. Systematische voorbeelden

Een artikelsgewijze behandeling zou te veel ruimte in beslag nemen. Daarom nu een meer systematische benadering. In handboeken voor duidelijk taalgebruik worden ten aanzien van zinsbouw en woordkeus een aantal op ervaring en onderzoek gebaseerde adviezen gegeven. Opvallend is dat een groot aantal van deze adviezen bij herhaling niet worden opgevolgd.

Ten aanzien van de zinsbouw vallen twee verschijnselen in het bijzonder op. Van elk slechts één voorbeeld uit de vele mogelijke.

Zinslengte

Hoe langer een zin, des te meer kans op hoofd- en bijzinnen in een ingewikkelde structuur. Hier een zin van meer dan tachtig woorden over 'eigen schuld'.

(5a) NIEUW BW art. 101 (6.1.9.6)

Wanneer de schade mede een gevolg is van een omstandigheid die aan de benadeelde kan worden toegerekend, wordt de vergoedingsplicht verminderd door de schade over de benadeelde en de vergoedingsplichtige te verdelen in evenredigheid met de mate waarin de aan ieder toe te rekenen omstandigheden tot de schade hebben bijgedragen, met dien verstande dat een andere verdeling plaatsvindt of de vergoedingsplicht geheel vervalt of in stand blijft, indien de billijkheid dit wegens de uiteenlopende ernst van de gemaakte fouten of andere omstandigheden van het geval eist.

In een passage van deze lengte is er meestal wel een duidelijke caesuur aan te geven. In dit geval zijn er twee mogelijkheden; een punt na 'verdelen' of een punt na 'bijgedragen'. In het eerste geval zou dan de nieuwe zin kunnen beginnen met 'Dit gebeurt in evenredigheid met ...' In het tweede geval is de aansluiting gemakkelijker te realiseren wanneer met de 'indien'-bijzin wordt begonnen. Hieronder een voorbeeld van een mogelijke herschrijving.

(5b) herziene versie

... tot de schade hebben bijgedragen. Indien de billijkheid dit wegens de uiteenlopende ernst van de gemaakte fouten of andere omstandigheden

van het geval eist, vindt een andere verdeling plaats of kan de vergoedingsplicht geheel vervallen dan wel in stand blijven.

Tangconstructies

Wanneer bij elkaar behorende delen ver van elkaar afstaan, wordt het lezen nodeloos bemoeilijkt. Een goed voorbeeld in het oude BW zien we in (2a) hierboven. Na het lezen van het woordje 'behoort' moet de lezer meer dan twintig woorden aan informatie opslaan voor hij verder kan het 'maakt'. Zo'n constructie is heel zinvol wanneer er informatie als het ware in het voorbijgaan moet worden gepresenteerd, maar wanneer de informatie in het tussenstuk van gelijkelijk belang is, is de tangconstructie niet doeltreffend.⁵ Hier een van de vele voorbeelden uit het NIEUW BW. (Het gedeelte tussen de 'grijpers van de tang' is gecursiveerd.)

(6) NIEUW BW art. 270 (3.9.4.16)

Wanneer het goed door de eerste hypotheekhouder is verkocht en deze vóór of op de betaaldag aan de notaris een verklaring heeft overgelegd van hetgeen hem van de opbrengst toekomt krachtens de door de eerste hypotheek verzekerde vordering of andere vorderingen die eveneens door hypotheek zijn verzekerd en in rang onmiddellijk bij de eerste aansluiten, met vermelding van schuldeisers wier vordering boven de zijne rang neemt, blijft de storting nochtans achterwege voor hetgeen aan de verkoper blijkens deze verklaring toekomt, en keert de notaris dit aan deze uit.

Voor het herzien van deze passage is veel inhoudelijke kennis vereist. Maar we kunnen er veilig van uitgaan dat de kern van deze zin in de hoofdzin staat: 'blijft de storting nochtans achterwege'. Wanneer we hiermee beginnen, kan de zin probleemloos doorlopen tot het gecursiveerde gedeelte. De volgende zin kan dan de voorwaarden bevatten waaraan die 'verklaring' moet voldoen (het gecursiveerde gedeelte). De zin daarna kan dan de beperkende bepaling bij 'storting' nader uitwerken.

Ook op de woordkeus in het NIEUW BW valt het een en ander af te dingen. In de meeste handboeken over taalgebruik wordt gewaarschuwd tegen moeilijke, vage en ouderwetse woorden. Maar in het NIEUW BW worden deze waarschuwingen maar al te dikwijls genegeerd. De volgende voorbeelden spreken voor zich.

(7) voorbeelden woordgebruik

ius tollendi, desverlangd, mandeligheid, gedelgd, onverwijld (hoe snel is dat?), meest gerede partij.

Deze en andere woorden had men wellicht kunnen vermijden wanneer in een vroeg stadium deskundige hulp op taalgebied was ingeroepen.

3. Helpt tekstverbetering?

Wordt een tekst duidelijker en aantrekkelijker wanneer er af en toe een zin wordt gesplitst en een woordje wordt vervangen? Een genuanceerd antwoord op deze vraag geeft een Zweeds onderzoek van Gunnarsson. In dit onderzoek werden wetteksten verduidelijkt op woord- en zinsniveau. Bovendien werd de opzoekbaarheid van de artikelen verbeterd met behulp van kopjes en typografische hulpmiddelen. Hier een voorbeeld van een artikel uit een wettekst (8a) en de herschreven versie (8b).

(8a) Voordat een werkgever het besluit neemt tot een belangrijke wijziging van zijn activiteit, dient hij op eigen initiatief onderhandelingen te openen met een werknemersorganisatie, waarmee hij via een cao is verbonden.

Dezelfde procedure zal worden gevolgd voor een werkgever besluit tot

5. Zie voor nadere uitleg en meer voorbeelden de Schrijfwijzer. Het gaat er dus niet om dat een tangconstructie altijd fout is. We hebben niet voor niets zo'n constructie. Het gaat hier alleen om het ongemotiveerde gebruik.

een belangrijke wijziging in werk of werkomstandigheden voor werknemers die tot de organisatie behoren. Indien urgente redenen ertoe noopen, kan de werkgever een besluit nemen en uitvoeren voordat hij heeft voldaan aan zijn plicht tot onderhandelingen uit hoofde van het eerste deel van deze paragraaf.

(8b) De plicht van de werkgever om onderhandelingen te voeren alvorens een besluit te nemen.

Indien een werkgever via een cao is verbonden aan een werknemersorganisatie en waar de werkgever het plan opvat tot

– een belangrijke wijziging in zijn werkzaamheden, of

– een belangrijke wijziging in de werkomstandigheden of arbeidsvoorwaarden van een werknemer die lid is van de organisatie.

De werkgever dient zelf met de werknemersorganisatie onderhandelingen te openen over de geplande wijziging, en deze onderhandelingen af te sluiten alvorens hij een besluit neemt over de wijziging.

Indien er zich uitzonderlijke omstandigheden voordoen die ertoe leiden dat de werkgever het nemen en uitvoeren van het besluit niet kan uitstellen.

De werkgever kan voor de onderhandelingen het besluit nemen en uitvoeren.

Gunnarsson onderzocht het verschil in begrijpelijkheid bij drie groepen proefpersonen: werknemers, vakbondsmensen en advocaten. Van de in totaal 250 proefpersonen kreeg de ene helft de originele versie en de andere helft de herschreven versie. Het tekstbegrip werd gemeten door het stellen van vragen naar aanleiding van de tekst. De lezers die de herschreven versie kregen voorgelegd, hadden over het algemeen meer goede antwoorden dan de lezers van de originele tekst. Maar de verschillen waren niet opmerkelijk groot.⁶ Kennelijk moet er veel meer aan een wetstekst veranderen om begrijpelijker te worden. Het herschrijven achteraf heeft veel weg van make-up activiteiten of oppervlakkige facelifting.

Deze constatering brengt ons tot slot bij de vraag of het wel mogelijk is om wetteksten begrijpelijker te maken. Staat de eis van waterdichtheid niet op gespannen voet met de norm van eenvoud?⁷ Wanneer we ervan uitgaan dat vorm en inhoud één zijn, en wanneer we constateren dat de inhoud vaak ingewikkeld is, dan kan alleen maar geconcludeerd worden dat het taalgebruik meestal niet eenvoudiger kan.

Toch zijn er gunstige uitzonderingen. Ik noem hier het eerste rapport van de Werkgroep vorm en taal van vonnissen en beschikkingen, gepubliceerd in *Trema* (1983). Deze werkgroep kon tot een goed resultaat komen voor een modelvonnis voor echtscheidingen omdat van het begin af aan de aandacht uitging naar begrijpelijk taalgebruik. Bij het NIEUW BW is dit niet gebeurd. En zo'n fout valt niet meer te herstellen. Maar wanneer men bij herziening van andere wetboeken direct ook de normen voor een duidelijke rechtstaal zwaar laat wegen, dan zal blijken dat Vrouwe Justitia zich ook op haar gemak kan voelen in Huize Perspicuitas.

Literatuur

Algra, N.E. 1991. *Overdracht van het NBW*. Intern rapport.

Barthes, R. 1970. *Dominici ou le Triomphe de la Littérature*. In *Mythologies*. Editions du Seuil, blz. 50-53.

Burgerlijk Wetboek en Nieuw Burgerlijk Wetboek Boek 3, 5 en 6. Boek 7, titels 1, 7, 9 en 14. Vermande's Wettenreeks '90/'91.

Dunné, J.M. van 1988. *De Taal van het Nieuw BW*. In *De Dialektiek van Rechtsvinding en Rechtsvorming: Opstellen over Rechtsvinding*. Gouda Quint BV, Arnhem, blz. 57-73.

Dunné, J.M. van, E.A.A. Luijten en P.A. Stein 1990. *Kosten en Tekortkomingen van het Nieuw Burgerlijk Wetboek (Boeken 3, 5 en 6)*. Gouda Quint BV, Arnhem.

Gunnarsson, B.L. 1984. *Functional Comprehensibility of Legislative Texts; Experiments with a Swedish Act of Parliament*. In *Text 4*, blz. 71-105.

Maes, F. 1981. *Rechtslinguïstiek*. In *Tijdschrift voor Taalbeheersing 3 (3)*, blz. 232-234.

Renkema, J. 1987. *Tekst en Uitleg; Een Inleiding in de Tekstwetenschap*. Foris Publications, Dordrecht.

Renkema, J. 1989. *Schrijfwijzer; Volledig Herziene Editie*. SDU uitgeverij, 's-Gravenhage.

Werkgroep vorm en taal van vonnissen en beschikkingen, 1983. *Vorm en Taal van Vonnissen en Beschikkingen*. In *Trema 6 (4)*, blz. 151-161.

6. Wel scoorden advocaten op beide versies van de tekst aanzienlijk hoger dan vakbondsmensen, en deze laatsten deden het beter dan werknemers. Kennelijk zijn voorkennis en leeservaring belangrijke factoren bij tekstbegrip.

7. Zie in dit verband ook het artikel van Maes waarin een drietal basisnormen worden geformuleerd voor een degelijk functionerende rechtstaal.